

ERKÖLCSTAN

1–2. évfolyam

Az erkölcsstan alapvető *feladata* az erkölcsi nevelés, a gyerekek közösséghez való viszonyának, értékrendjüknek, normarendszerüknek, gondolkodás- és viselkedésmódjuknak a fejlesztése, alakítása. A multidiszciplináris jellegű tantárgy legfontosabb pedagógiai jellemzője ezért az értékek közvetítése, valamint az, hogy társadalmunk közös alapvető normái egyre inkább a tanulók belső szabályozó erőivé váljanak.

A tantárgy *középpontjában* a formálódó gyermeki személyiség áll – testi, szellemi és lelki értelemben. Ez határozza meg a tanulás-tanítás folyamatát, illetve a tartalmi szerkezetet. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, valamint hazánk Alaptörvénye rögzíti az ember elidegeníthetetlen jogát az élethez és a szabadsághoz, következésképpen az erkölcsstan a személy egyediségét és méltóságát helyezi középpontba. Erre az alapelvekre kell épülnie minden társas kapcsolatnak és közösségi szerveződésnek. Az erkölcsstan magába foglalja az ember minden fontos viszonyulását – önmagához, társaihoz és közösségeihez, környezetéhez és a világhoz –, mert ezek alapozzák meg azt az értékrendet, amelyre az ember döntései során támaszkodhat. Cél, hogy a foglalkozások azonos erővel hassanak a különböző szociális körülmények között élő, kulturális és etnikai szempontból eltérő csoportokhoz tartozó gyerekek fejlődésére.

Az erkölcsi nevelés fő *célja* a tanulók erkölcsi érzékének fejlesztése, az európai civilizációban általánosan elfogadott erkölcsi értékek tanulmányozása és ezek alkalmazása a mindennapokban – azzal a szándékkal, hogy mindez segítségükre legyen a megfelelő életvezetés és értékrend kialakításában, az önálló véleményformálásban, erkölcsi problémáik tudatosításában és a felelős döntéshozatalban. Az erkölcsstan tanulása során elemi értékek fokozatosan értékrenddé, többé-kevésbé koherens, folyamatosan formálódó meggyőződéseké állnak össze, amelyek később meghatározó módon befolyásolják a felnőttkori életmódot, életfelfogást és életminőséget.

A cselekedetek és az elmulasztott cselekedetek, a társadalmi teljesítmények megítéléséről azonban csak akkor folyhat értelmes párbeszéd, ha léteznek olyan *erkölcsi alapelvek*, amelyeket a nagy többség mértékadónak tart. Az értékrelativizmus elkerülése érdekében fontos tehát hangsúlyozni, hogy az erkölcsstan tantárgy azoknak az alapértékeknek a megerősítésére törekszik, amelyek összhangban állnak az egyetemes és európai emberi értékrenddel, amely az Alaptörvényből is kiolvasható.

A különböző társadalmakban azonban a közösnek tekinthető értékek és normák értelmezése nem egészen egységes, – különösen akkor nem, ha ezek konkrét helyzetekben ütköznek egymással, vagy sajátos érdekek befolyásolják a róluk való gondolkodást. Ezért az értékek és a normák megítélése minden korban gyakran képezte *vita és egyeztetés* tárgyát a közösségeken belül – és sokszorosan így van ez napjainkban, amikor a környezet a korábbiaknál kevesebb biztos tájékozódási pontot kínál a fiatalok számára.

A *magatartást befolyásoló értékek/erények* egy része személyes jellegű, mivel az énnel és az identitással áll kapcsolatban. Ezeket az értékeket, illetve erényeket az erkölcsstan órákon erősíteni kell. Más részük interperszonális – másokra és a hozzájuk fűződő kapcsolatainkra vonatkozik. S megint más részük alapvetően társadalmi jellegű – közösségeinkhez és környezetünk egészéhez kapcsolódva fontos szerepet játszik abban, hogy világunk élhető és utódainkra is átörökíthető maradjon.

Az *erkölcsi érzék*, illetve mélyebb szinten a *lelkiismeret* fejlesztése azt jelenti, hogy képessé tesszük gyermekeinket arra, hogy olyan értékeket erősítsenek meg magukban, amelyek egyszerre igazodnak az alapvető erkölcsi értékekhez, valamint saját és közösségeik

érdekeihez, miközben fejlődnek bennük azok a pozitív belső késztetések, illetve erények, amelyek segítenek a jó és a rossz felismerésében, az elkövetett hibák kijavításában, a büntudat kezelésében.

Értékeken alapuló, *felelős döntést* azonban csak szabadon lehet hozni, aminek előfeltétele az autonómia. Az erkölcsi nevelés kitüntetett célja ezért az önálló és felelős gondolkodás, valamint a tudatos cselekvés kialakulásának elősegítése. Ugyanilyen fontos jellemzője a felelős magatartásnak az *empátia*, a másik ember helyzetének megértése és átérzése. Az erkölcsi nevelés alapvető feladata ezért a másokkal való törődés, a *szolidaritás* képességének erősítése is. S végül a felelős cselekvés harmadik elengedhetetlen összetevője az a képesség, hogy elvont, egyetemes nézőpontból is rá tudjunk tekinteni a dolgokra. Ebből a szempontból az erkölcsi nevelés fő feladata az *igazságosság* és a *méltányosság* elvének megértetése és elfogadtatása a gyerekekkel. A nevelés e három területének ugyanakkor szerves részét képezi az *érzelmi intelligencia* fejlesztése is, amely a viselkedést a kognitív szint alatt – e szintnél erősebben – befolyásolja, s amelynek hiánya, illetve fejletlensége elemi akadálya lehet a kívánatos értékek bensővé válásának.

Az iskolai tanulásra jellemzően az erkölcsstan is számos ismeretet közvetít, a tantárgy felépítése azonban nem elsősorban ismeret-, hanem *érték- és fejlesztésközpontú*. A fejlesztés célja a magatartást meghatározó erkölcsi kategóriák jelentéstartalmának évről évre való gazdagítása, az életkornak megfelelő szinten való megtapasztalása, tudatosítása, illetve szükség szerinti újrarendezése. Mindennek személyes tapasztalatokon, reflexiókon és véleményalkotáson kell nyugodnia. A tananyag felépítése ezért nem lineáris, hanem *spirális szerkezetű*. Az életkornak megfelelő résztémák és tevékenységek háttérben évről évre ugyanazok a nagy tematikai egységek térnek vissza – más-más konkrét előfordulási szinten, más-más hangsúlyokkal –, építve a korábbi tapasztalatokra, kiegészítve és szintetizálva őket. A kétéves szakaszokon belül azonban sem a nagy témakörök, sem pedig a résztémák tantervi egymásutánja nem jelent előírt sorrendet. Az, hogy melyik kérdéskör mikor kerüljön sorra, leginkább helyben, a tanulócsoporthoz ismeretében határozható meg.

A tananyag tartalma inkább épül a hétköznapi életből merített és oda visszacsatolható tapasztalatokra és *személyes élményekre*, mint elméleti jellegű ismeretekre. Ezeket természetes módon egészíthetik ki az életkornak megfelelő erkölcsi kérdéseket felvető történetek, mesék, mondák, irodalmi vagy publicisztikai szövegek, filmek vagy digitális formában elérhető egyéb tartalmak. Az erkölcsstan a tanulóknak nem közlések befogadóiaként, hanem a tanulási folyamat aktív – kérdező, mérlegelő, próbálkozó, vitatkozó és útkereső – résztvevőiként tekint.

Mivel az erkölcsi nevelés már kisgyermekkorban, a családban elkezdődik, majd az óvodában és egyre táguló környezeti hatások között folytatódik – ideértve a kortársi csoportokat és a médiát is –, a gyerekek sem az első napon, sem pedig a későbbiekben nem „tisztalapként” lépnek be az iskola kapuján. Valamilyen ösztönösen és/vagy tudatosan már meglévő erkölcsi rendet hoznak magukkal. Ezzel összhangban vagy ezzel vitatkozva kell megpróbálni segítséget nyújtani nekik ahhoz, hogy el tudjanak igazodni az egymásnak sokszor ellentmondó értéktartalmú információk, üzenetek között, illetve hogy választást igénylő helyzetekben lelkiismeretük szavára hallgatva, morálisan helyes döntéseket tudjanak hozni.

Mivel ez sohasem jön létre a gyerekek személyes megérintődése és elhatározása nélkül, a *pedagógus feladata* nem erkölcsi kinyilatkoztatások megfogalmazása, az erkölcsi jóval kapcsolatos ismeretek vagy egyes értékek verbális hangoztatása, hanem elsősorban a figyelem ráirányítása a különböző élethelyzetek morális vonatkozásaira, a kérdezés, a gondolkodás és az állásfoglalás bátorítása, a szabad beszélgetések, valamint a nézőpontváltást gyakoroltató szerepjátékok és viták moderálása. Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni – különösen az általános iskolai korosztály esetében –, hogy az eredmény döntő mértékben nem

a közlések tartalmán, hanem a közvetítés módján múlik. Egy hiteles felnőtt, akinek értékekkel kapcsolatos nézetei összhangban vannak a tetteivel, csupán a *példája révén* erősebb és maradandóbb erkölcsi hatást tud gyakorolni a gyerekekre, mint mások a szavaikkal.

Az erkölcsi tanulást számos pedagógiai *módszer* és tevékenység segítheti, amelyek legfontosabb közös jellemzője az *élményszerűség*, a fizikai, szellemi és lelki értelemben vett cselekvő tanulói részvétel. Az erkölcsstanórák kitüntetett munkaformája lehet sok egyéb mellett: a szabad beszélgetés, az önkifejező alkotás, a vita, a szerepjáték, a megfigyelés, a kérdés, a rendszerezés és az elemzés, valamint az iskolai és a helyi közösség életébe, esetleges problémáinak megoldásába, a különböző szintű kulturális és közösségi értékteremtésbe való tevékeny bekapcsolódás. Az erkölcsi nevelés komoly lehetőségeit kínálják ugyanakkor az olyan tanórán kívüli formák is, mint például az iskolai hagyományok ápolása, a társak segítése, vagy a közösség számára végzett bármilyen hasznos tevékenység.

Mindezzel összhangban az *értékelés* módja is eltér a hagyományos tantárgyi értékeléstől. Az osztályozás nélküli értékelés fontos területe lehet a kívánatos magatartási értékek rendszeres megerősítése – szóban vagy bármilyen egyéb formában – egyrészt a pedagógus, másrészt a társak és a közösség részéről. Az ilyen típusú visszajelzések befogadására jó keretet nyújthatna a tanulói portfólió. Osztályzattal is értékelhető az egyéni vagy közös feladatokban való részvétel, illetve egy-egy konkrét tevékenység. Soha nem irányulhat viszont az értékelés azoknak a személyes vélekedéseknek a minősítésére vagy osztályozására, amelyek értékközpontú kialakítása a tantárgy lényegi funkciója. Az iskolai erkölcsi nevelés nem előzmény nélküli: kisgyermekkorú alapokra építhet. A kisgyermek *azonosul* a szeretett személyekkel. Az általuk megjelenített szociális normák alakítják első ítéleteit arról, hogy mi a jó és mi a rossz. Ezért fontos, hogy a pedagógus ismerje a szubkultúra(ka)t, ahonnan tanítványai érkeznek. A gyermekek az óvodában megismerkednek a társas normák első intézményesített formáival, amelyek betartása révén tapasztalatokat szereznek a családnál tágabb közösséghez tartozás élményéről és rendjéről. A gyerekek többsége az óvodáskor végére érti meg teljesen, hogy a nem az ember állandó jellemzője, és többé-kevésbé kialakul *nemi identitásuk*. Négyéves koruk körül kezd formálódni *etnikai identitásuk*. Saját bőrszínükhöz és etnikumukhoz való viszonyuk alakulása azonban erősen függ attól, hogy az őket körülvevő szűkebb és tágabb környezet milyen képet alkot az ő csoportjukról, mint egészről. Mások bántása és a másoknak való segítségnyújtás képessége – az *agresszió* és a *proszociális viselkedés* – általában hároméves kortól kezdve jelenik meg a gyerekek magatartásában. Mindkét viselkedési mód alakulása nagymértékben függ azonban a környezeti hatásoktól, és döntő módon visszahat a gyermek én-tudatának, illetve egész személyiségének fejlődésére. Az alapvető viselkedési normák az iskolába lépés idejére kezdenek rögzülni a gyerekekben, ami lehetőséget teremt arra, hogy fokozatosan megtanuljanak uralkodni saját késztetéseiken, és képesek legyenek érzelmeiket, mozgásukat, választásaikat ellenőrizni – vagyis fokozatosan képessé váljanak az *önkontrollra*.

Az általános iskola 1–2. évfolyamán egyre több időt töltenek a gyerekek a kortársaikkal, s ennek eredményeként felerősödnek a versengések, az együttműködést igénylő helyzetekben átélt sikerek és kudarcok, illetve a külső visszajelzések. Ezek hatására spontán módon kezd átformálódni a gyerekek önértékelése. Ez jó alapot kínál az *önismeret* és a *társas kultúra* és a *szociális kompetencia* fejlődésének tudatos pedagógiai eszközökkel való támogatására.

A tanulók *megismerési folyamatai* – az észlelés, a figyelem, az emlékezet, a képzelet és a gondolkodás – szintén jelentős változáson mennek át ebben az életszakaszban, amire az erkölcsstanórákon is ráépülhet a *szóbeli anyanyelvi kommunikáció* célzott fejlesztése. Mindazonáltal az önkifejezés legjellemzőbb formája ebben az időszakban a tanulságok direkt módon való megfogalmazása helyett a mesélés, az élményeken alapuló rajzolás, festés,

mintázás és a mozgás. Ez jó lehetőséget teremt az *esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség* életkornak megfelelő formálásához is.

A nevelői közösségnek érzékenyen kell alkalmazkodnia az eltérő szociokulturális háttérrel rendelkező gyerekek magukkal hozott sokféle normájához, az ezekből fakadó kulturális és képességbeli sokszínűséghez. Egyúttal azonban – a családi érték- és normarendszert kiindulási alapnak tekintve – el kell kezdenie támogatni a gyerekeket abban, hogy fokozatosan be tudjanak illeszkedni az iskolai közösség érték- és normavilágába. Nagyon fontos, hogy a pedagógus és a gyermek kapcsolatában ne jelenjék meg az agresszió semmilyen formája, és a tanító magatartása az általa is elvárt proszociális viselkedés mintáit közvetítse tanítványai felé. Ugyanilyen fontos, hogy kontroll alatt tartsa esetlegesen meglévő előítéleteit, valamint a tanítványai körében spontán módon megjelenő előítéletes viselkedési elemeket. Jelentős mértékben függ ettől, hogy miként alakul a kisebbség(ek)hez tartozó gyerekek énképe és autonóm erkölcsé.

Az 1–2. osztályosok *gondolkodásának* általános sajátossága a konkrét műveleti jelleg. Igazán tárgyak és események *jelenlétében* tudnak problémákat mérlegelni és megoldani. Hosszabb ideig képesek már *szándékos figyelemre*, de *könnyebben tudnak valamit átélni*, mint figyelmüket szándékosan a feladatra összpontosítani. Idegrendszerük működését még az agyuk *érzelmi-indulati életet szabályozó központja uralja*. A tantárgy keretében felvetődő erkölcsi kérdéseket ezért érdemes mindig valamilyen konkrét és az adott pillanatban jelen lévő – látott, hallott vagy cselekvéses módon átélhető – élményhez kapcsolni. Az életkornak leginkább megfelelő élmények közege pedig ebben az életszakaszban a *mese világa*. A gyerekek ugyanis 7–8 éves korukig elsősorban a mesék közegében tudják legkönnyebben kezelni félelmeiket és szorongásaikat. Az élet olyan nagy kérdéseire, mint például az elválás vagy a halál, ebben a közegben kapnak számukra feldolgozható módon választ – miközben azért persze már pontosan különbséget tudnak tenni a mese és a valóság között.

Bár a tantárgy egészében később fontos szerepet töltenek be a dilemmák és a viták, az 1–2. osztályos gyerekek foglalkozásain ezeknek még kevésbé van helye. Ennek a korosztálynak mindenekelőtt *állandóságra és érzelmi biztonságra van szüksége* a fejlődéshez. A társas helyzeteken belüli nézőpontváltás – hol egyik, hol másik szerepbe helyezkedve – azonban már az ő esetükben is jól gyakoroltatható, előkészítve ezzel az empátia és az érvelő vita képességének későbbi kialakulását.

1. ÉVFOLYAM

Tematikai egység/Fejlesztési célok	1. Az én világom	Órakeret 11 óra + 1 óra = 12 óra
Előzetes tudás		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az énkép, az önkifejezés és az önbizalom fejlesztése. A saját környezet elemeihez való viszonyulás tudatosságának fejlesztése. A nehéz helyzetekkel való megbirkózás képességének megalapozása.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
<p><i>Ki vagyok én?</i> Hogyan és hányféle módon szólítanak engem mások? Hogyan kaptam a nevemet? Milyen jelek tartoznak hozzám, amelyek az én helyemet, az én dolgomat jelölik és megkülönböztetik őket a másokétól? Hol születtem és mikor? Hány éves vagyok? Kik a szüleim? Milyen voltam kisebb koromban? Miben változtam?</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a beszédkészség fejlesztése, bemutatkozás, szövegértés fejlesztése, érzelmeket megjelenítő szövegek, versek, képek tartalmának elmesélése.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> személyes élmények megjelentetése sík vagy plasztikus alkotásokban, képekről alkotott gondolataink, érzéseink megfogalmazása.</p> <p><i>Környezetismeret:</i> helyes közlekedés, egészséges életmód, baleset megelőzés.</p>	
<p><i>Ilyen vagyok</i> Milyennek látom magam, ha tükörbe nézek? Hasonlítok-e valakire a családban? Mit szeretek magamon? Van-e olyan, amit nem szeretek, és ha igen, miért? Minek szoktam örülni, mitől leszek szomorú, és mitől félek? Ha szomorú vagyok vagy félek, mitől múlnak el ezek a rossz érzések?</p>		
<p><i>Testi épségem</i> Hogyan tudok vigyázni magamra és az egészségemre, testi épségemre?</p>		
<p><i>Kedvenc helyeim, tárgyaim és tevékenységeim</i> Hol szeretek lenni, és hol nem, miért? Hová szeretnék eljutni? Melyek a legkedvesebb játékaim és tárgyaim? Miért szeretem őket? Hogyan vigyázok rájuk? Mit szeretek játszani és kivel?</p>		
<p><i>Nehéz helyzetek</i> Mi az, amit könnyű megtennem, és mi az, amit nehéz? Voltam már olyan nehéz helyzetben, amikor először nem tudtam, mit kell tennem? Végül mit tettem? Mit csinálnék most, ha ugyanabban a helyzetben lennék?</p>		
<i>Tanultak rendszerezése, gyakorlása</i>		

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Lány, fiú, születésnap, változás, öröm, szomorúság.
--------------------------------	---

Tematikai egység/Fejlesztési célok	2. Társaim – Ők és én		Órakeret 12 óra + 2 óra = 14 óra
Előzetes tudás			
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>A személyes kapcsolatok és vonzódások világában való tájékozódás képességének fejlesztése.</p> <p>Az alapvető kommunikációs formák tudatos használatának fejlesztése.</p> <p>A személyes érzések és gondolatok kifejezésének gyakoroltatása.</p> <p>A kapcsolatokban felmerülő konfliktusok tudatos vizsgálata.</p> <p>Viselkedési szabályok vizsgálata.</p>		

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><i>Ismerőseim</i> Kiket ismerek a rokonságból, az iskolából és máshonnan? Milyen kapcsolat fűz hozzájuk? Ki mennyire áll közel hozzám? Kiket szeretek, kiket nem, és miért? Miért jó, ha különféle ismerőseink vannak?</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a beszédkészség fejlesztése bemutatkozás szövegértés fejlesztése Érzelmelek felismerése szövegekben szavak jelentésének értelmezése</p>
<p><i>Kapcsolatba lépek másokkal</i> Milyen helyzetekben és milyen okból lépek kapcsolatba másokkal? Hogyan szólítsam meg a különböző korú közeli és távolabbi ismerőseket? Hogyan kérhetek segítséget felnőttektől és gyerektől? Hogyan szólítsak meg egy ismeretlen embert, ha segítségre van szükségem? Hogy viselkedjem, ha mások szólítanak meg engem? Mit tegyek, ha idegen ember szólít meg az utcán? Kiben bízhatom meg? Hogyan illik viselkednem különböző helyzetekben?</p>	<p><i>Környezetismeret:</i> különbség a felnőttek és a gyerekek között.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> egyszerű ítéletalkotás mesék szereplőiről; mindennapi konfliktusok átélése dramatikus játékban; szöveges üzenetek érzelmi tartalmának megértése.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> átélt esemény vizuális megjelenítése; a kép és a hang szerepének megfigyelése animációs mesékben; a közvetlen és közvetett kommunikáció közti különbségek felismerése; képekről alkotott gondolataink, érzéseink megfogalmazása; videojátékokkal kapcsolatos élmények feldolgozása.</p>
<p><i>Gondolataim és érzéseim kifejezése</i> Mi mindent tudok kifejezni szavakkal, gesztusokkal és képekkel? Honnan tudhatom egy másik emberről, hogy mit gondol, mit érez? Miben más az, ha személyesen találkozunk valakivel, vagy telefonon beszélünk vele? Mi az, amivel mások meg tudnak bántani engem? Mi az, amivel én meg tudok bántani másokat? Lehet olyan helyzet, amikor jobb, ha nem mutatjuk ki az érzéseinket? Hogyan mutathatom meg, ha szeretek valakit? Miként fejezhetem ki elfogadható formában azt, ha nem szeretek valakit? Honnan tudhatom, hogy milyen érzéseket vált ki másokból, amit mondok vagy teszek?</p>	<p><i>Ének-zene:</i> zenehallgatás, zenéhez kapcsolódó érzések kifejezése.</p>
<i>Tanultak rendszerezése, gyakorlása</i>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Ismerős, ismeretlen ember, megszólítás, udvariasság, illem, segítségkérés, érzés, gondolat, öröm, bánat, szeretet, rokonszenv, ellenszenv.		
Tematikai	3. Közvetlen		Órakeret 9 óra

egység/Fejlesztési célok	közösségeim – A család és a gyerekek		+ 1 óra = 10 óra
Előzetes tudás			
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A családi-rokonsági kapcsolatok személyes értékeinek tudatosítása. A családi hagyományok és ünnepek átérzésének elősegítése.		

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><i>Család és rokonság</i> Milyen csoportokhoz tartozom? Mi változott ezen a téren óvodás korom óta? Kikből áll a mi családjunk? Milyen a kapcsolatom anyukámmal, apukámmal, testvéreimmel (ha vannak), a nagyszüleimmel? Jó, ha együtt vagyunk? Mit kapok tőlük, és én mit adok nekik? Hogyan tudjuk segíteni egymást? Vannak-e szabályok a családban, amiket be kell tartani? Kik tartoznak még a rokonságunkhoz, és velük milyen a kapcsolatunk? Mit jelent az számunkra, hogy rokonok vagyunk?</p>	<p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> Élet a családban; családi rendezvények, ünnepek, események</p> <p><i>Magyar nyelv:</i> <i>családdal kapcsolatos irodalmi szövegek</i> ünnepkörökkel kapcsolatos irodalmi alkotások a beszédkésztség fejlesztése bemutatkozás szövegértés fejlesztése</p>
<p><i>Családi hagyományok</i> Milyen hétköznapi családi szokásaink vannak? Mit szerettek ezek közül és mit nem? Miért? Milyen családi ünnepeink vannak, és hogyan tartjuk meg őket? Mit szerettek közülük és miért? Van olyan is, amit nem szerettek? Miért? Miben különböznek más családok szokásai és ünnepei a mieinktől?</p>	
<i>Tanultak rendszerezése, gyakorlása</i>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Család, rokon, segítségnyújtás, szokás, hagyomány, ünnep, hétköznapi.
--------------------------------	---

2. ÉVFOLYAM

Tematikai egység/Fejlesztési célok	1. Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	Órakeret 9 óra + 1 óra = 10 óra
Előzetes tudás		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az iskoláskor életmódbeli sajátosságainak tudatosítása. Annak felismertetése, hogy más családokban egészen más módon élhetnek a gyerekek.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><i>A gyerekek élete</i> Hogyan telik el egy iskolai napom? Milyen a hétvégém? Milyen tevékenységet szoktam leggyakrabban végezni és kikkel? Milyen szabályok alakítják az életemet? Miért vannak ezek a szabályok?</p>	<p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> iskolai és osztályrendezvények.</p> <p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Az iskolai élettel kapcsolatos irodalmi szövegek; a beszédkészség fejlesztése; bemutatkozás; szövegértés fejlesztése.</p>
<p><i>Mások</i> Miben különbözöm másoktól? Máshol hogyan telik el a gyerekek egy-egy napja? Mi mindenben lehet más az életük, mint az enyém?</p>	
<i>Tanultak rendszerezése, gyakorlása</i>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Feladat, szabadidő.
--------------------------------	---------------------

Tematikai egység/Fejlesztési célok	2. Tágabb közösségeim – A lakóhelyi közösség		Órakeret 12 óra + 1 óra = 13 óra
Előzetes tudás			
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>A helyi társadalomba való beágyazottság tudatosítása. A lakóhelyi közösséghez fűződő kapcsolatok és értékek tudatosítása. A lakóhelyi közösség hagyományainak megismertetése. Annak megértetése, hogy más emberek sokszor más körülmények között élnek.</p>		

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><i>Akik körülöttünk élnek</i> Kik élnek körülöttem, és kivel milyen kapcsolatban vagyok? Mi köt össze azokkal, akikkel egy helyen (községben, városi lakónegyedben, utcában, társasházban) élek? Vannak-e közös lakóhelyi szokásaink és hagyományaink? Ha igen, részt szoktam-e venni ezekben? Mi a jó bennük?</p>	<p><i>Magyar nyelv:</i> a beszédkésztség fejlesztése bemutatkozás szövegértés fejlesztése</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> környezetünk külső és belső terei.</p>
<p><i>Más lakóhelyek, más szokások</i> Másutt hol jártam már a családommal vagy az iskolával? Milyen más helyekkel állnak kapcsolatban a szüleim és a rokonaim? Mi mindenben különböznek ezek a mi lakóhelyünktől? Vajon vannak-e egészen másféle lakóhelyek is hazánkban és a világ más részein?</p>	
<i>Tanultak rendszerezése, gyakorlása</i>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Lakóhely, szomszéd, falu, város, szokás, hagyomány.
--------------------------------	---

Tematikai egység/Fejlesztési célok	3. A környező világ		Órakeret 6 óra + 1 óra = 7 óra
Előzetes tudás			
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A lakóhelyi élővilághoz fűződő személyes kapcsolat kialakulásának elősegítése. A környező élővilág megóvására irányuló felelősségérzet megalapozása.		

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><i>A természet védelme</i> Melyek a kedvenc helyeim a vidékünkön, és miért éppen ezeket szeretem? Mi az, amit nem nagyon szeretek itt, és miért? Mit kellene megváltoztatni ahhoz, hogy az is szép helyé váljon? Miért hívnak egyes tájakat, növényeket vagy állatokat védettnek? Én hogyan tudok hozzájárulni a természet és az élővilág értékeinek megóvásához?</p>	<p><i>Magyar nyelv:</i> a beszédképesség fejlesztése bemutatkozás szövegértés fejlesztése</p> <p><i>Környezetismeret:</i> szobanövények és házi kedvencek gondozása; veszélyeztetett fajok.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> a természeti környezet elemeinek megjelenítése.</p> <p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> növényápolás, állatgondozás.</p>
<p><i>Növények és állatok a környezetünkben</i> Miért jó, hogy vannak körülöttünk növények? Mi változna meg, ha hirtelen eltűnnének? Hogyan tudunk vigyázni rájuk és részt venni a gondozásukban? Milyen állatok élnek a környezetünkben? Hogyan tudunk részt venni a gondozásukban? Mit jelentenek számunkra a velünk élő házi állatok? Mi az, amit megtehetünk egy állattal, és mi az, amit nem szabad megtennünk? Vajon felelősek vagyunk-e az erdőkben és a réteken élő növényekért, állatokért is? Mit tudunk tenni értük?</p>	
<i>Tanultak rendszerezése, gyakorlása</i>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Természet, vidék, környezet, táj, növény, állat, felelősség, gondozás, védett növény és állat, természetvédelem.
--------------------------------	--

Tematikai egység/Fejlesztési célok	4. A nem látható világ		Órakeret 6 óra
Előzetes tudás			
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>A tér és idő végtelenségének megközelítése. Belső világunk felfedezése a mesék, az álmok, a képzelet és az alkotás segítségével Az erkölcsi jó és rossz megvizsgálása a mesék világában.</p>		

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p><i>Kicsik és nagyok</i> Mi nagyon kicsi, és mi óriási? Mi van nagyon közel, és mi van borzasztóan messze? Mi van alattunk, és mi van felettünk? Mi volt nagyon régen, és mi lesz a távoli jövőben? Honnan tudhatunk ezekről a dolgokról?</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a mesék világa; alapvető erkölcsi-esztétikai kategóriák (szépcsúnya, jó-rossz, igaz-hamis).</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> elképzelt dolog vizuális megjelenítése; különböző anyagok használata a kifejezés szándékával; képzeletbeli helyek, terek megjelenítése; meseszereplők megjelenítése különféle technikákkal.</p>
<p><i>A képzelet határai</i> Hová tudunk eljutni, és hová nem tudunk? Merre járunk az álmainkban? Hol játszódnak a mesék, és kik a szereplőik? Kiknek a fejében születnek a mesék? Én is kitalálhatok meséket?</p>	
<p><i>A jó és a rossz</i> Kik a jók és kik a rosszak a mesékben? Honnan tudjuk? Mi mindent tesznek a jó és mit a gonosz szereplők? Miért és hogyan harcolnak egymással a mesékben a jó és gonosz oldal hősei?</p>	

Kulcsfogalmak/ fogalmak	Kicsi, nagy, óriási, közel, távol, múlt, jövő, mese, álom, képzelet, jó, rossz, gonosz, harc.
--------------------------------	---

<p>A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén</p>	<p>A tanuló életkorának megfelelő reális képpel rendelkezik saját külső tulajdonságairól, tisztában van legfontosabb személyi adataival. Átlátja társas viszonyainak alapvető szerkezetét. Képes érzelmi töltéssel viszonyulni környezetéhez és a körülötte élő emberekhez. Képes kapcsolatba lépni és a partner személyét figyelembe véve kommunikálni környezete tagjaival, különféle beszédmódokat tud alkalmazni. A beszélgetés során betartja az udvarias társalgás elemi szabályait. Érzi a szeretetkapcsolatok fontosságát. Érti a hagyományok közösségmegtartó erejét. Törekszik rá, hogy érzelmeit a közösség számára elfogadható formában nyilvánítsa ki. Képes átélni a természet szépségét, és érti, hogy felelősek vagyunk a körülöttünk lévő élővilágért. Képes rá, hogy érzéseit, gondolatait és fantáziaképeit vizuális, mozgásos vagy szóbeli eszközökkel kifejezze. Tisztában van vele és érzelmileg is képes felfogni azt a tényt, hogy más gyerekek sokszor egészen más körülmények között élnek, mint ő. Meg tudja különböztetni egymástól a valóságos és a virtuális világot. Ismeretei vannak a világnézet, világkép alapvető összefüggéseiről.</p>
--	---

ERKÖLCSTAN

Minimum követelmények 2. osztály végén:

- A tanuló életkorának megfelelő reális énképpel rendelkezik, tisztában van legfontosabb személyi adataival.
- Képes kommunikálni környezete tagjaival, különféle beszédmódokat tud alkalmazni.
- A beszélgetés során betartja az udvarias társalgás elemi szabályait.
- Törekszik rá, hogy érzelmeit a közösség számára elfogadható formában nyilvánítsa ki.
- Érti, hogy felelősek vagyunk a körülöttünk lévő élővilágért.
- Képes felfogni azt a tényt, hogy más gyerekek sokszor egészen más körülmények között élnek, mint ő.
- Meg tudja különböztetni egymástól a valóságos és a virtuális világot. Ismeretei vannak a világkép alapvető összefüggéseiről.